

strane: na *licu* (*avers*) najčešće je portret, na *naličju* (*revers*) alegorijski prikaz, oba popraćena natpisima. Medalji je srodna *plaketa* (četvorokutna, rjeđe višekutna, pločica).

Prigodna je m. nastala u vrijeme renesanse. Najstariji očuvani primjerak (1438) rad je tal. slikara i medaljera Pisanella. Naš najstariji medaljer je renesansni zlatar Pavao Dubrovčanin (*Antojević*). Na napuljskome je dvoru oko 1450. izradio 28 medalja (Alfons V. Aragonski, Federico da Montefeltro). Kipar Franjo Laurana (*Vranjanin*) radio je 1461–66. u

Francuskoj medalje pod očitim utjecajem Pisanella (Charles Anjou, Jean Anjou, Louis XI, Jeanne de Laval, Dvorska luda Triboulet). Ugledni Dubrovčani Luka Crijević, pjesnik Dinko Ranjina i Augustin Nalješćević (XVI. st.) naručivali su za sebe medalje kod tal. majstora. U dubrovačkoj kovnici novca (djelovala 1337–1803) iskovana je 1707. prva prigodna medalja (spomenica polaganja kamena temeljca za obnovu crkve Sv. Vlaha) po kalupu Pavla Lonciaresa, podrijetlom iz Napulja. Ta je kovnica izvela mnoge vrijedne medalje.

Važne pov. događaje, osobito pobjede nad tur. vojskom, obilježavali su bečki medaljeri baroknim medaljama (oslobođenje Osijeka 1687, bitka kraj Slankamena 1691). Skupinu medalja članova kneževske obitelji Odescalchi u Srijemu (XVII–XVIII. st.) kovali su tal. majstori.

Mnogobrojne su medalje u vrijeme Ilirskih provincija (1809–14) obilježavale Napoleonove uspjehe u našim krajevima (zauzimanje Istre, Pule, Dalmacije, Splita, Dubrovnika), a rad su franc. medaljera.

U doba hrv. narodnoga preporoda izdana je 1841. kao školska nagrada prva medalja s hrv. natpisom: »Sinko primaj nauk pak budi viran Bogu, kralju i domovini« (autor nepoznat), isključivo kulturnopov. značaja. U to rano doba ističe se skupina medalja s finim portretima bana J. Jelačića (1848–49) koje su izradili austr. medaljeri T. Rabausch, Bernesse, Lange, Drentwet i Čeh W. Seidan. Poznati bečki medaljer K. Radnitzky načinio je 1853. prigodnu medalju uzdizanja zagrebačke biskupije u nadbiskupiju.

Domaće hrv. medaljerstvo počinje graverskom radionicom *Franje Karesa* u Zagrebu (god. osnutka nije utvrđena; umro 1889). On je signirao svoje medalje koje su, na umj. i tehničkoj razini austr. medaljera, obilježavale važne događaje u Hrvatskoj (Dalmatinsko-hrvatsko-slavonska izložba u Zagrebu, 1864; Franjo Josip u Hrvatskoj, 1869; proglašenje Senja slobodnim gradom, 1872; Učiteljska skupština u Petrinji, 1874). Kod Karesa je učio *Josip Radković* (1860–1924), iz čije su radionice (djelovala 1888–1910) proizašle mnoge solidno oblikovane medalje (Kraljević Rudolf u Zagrebu, 1888; 50. godišnjica Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva, 1891). Medalje su radile još i radionice *Ignjata Justitza* u Zagrebu (Zemaljska gospodarska izložba u Zagrebu, 1906) i *Valtera Sorlinija* (kasnije »Krivak i Sorlini«) u Varaždinu.

Medalje i plakete kao izrazito umj. djela pojavljuju se u Hrvatskoj potkraj XIX. st. s počecima modernoga hrv. kiparstva. *R. Frangeš-Mihanović* autor je naših najoriginalnijih medalja i plaketa. Izvanredno komponira motive u malu površinu koju nemirno, gotovo impresionistički obrađuje, uvodeći ujedno u hrv. kiparstvo motiv životinja (»Bik«, »Pastuh«, 1895), čime je svratio na sebe pozornost svjetske javnosti (izložba u Parizu 1900), i seljaka (»Vinogradari«, 1900; »Kopač«, »Oranje«, 1906; »Lukarice«, 1909). Portretne plakete (I. Kršnjavi, 1902; Braća Radići, 1938), alegorijske (ciklus »Četiri godišnja doba«, 1903; »Sve za vjeru i domovinu«, 1905), te sportske (»Bacač kamena«, 1905, 1923) odaju njegovu medaljersku svestranost. Među prve hrv. medaljere pripada *R. Valdec*. Na plaketama, kao i u skulpturi, radi pretežno portrete koje modelira realistički u plitkome reljefu (J. J. Strossmayer, 1905; Knez Nikola i kneginja Ljubica, 1910; A. Cuvaj, M. Starčević, R. Gerba, 1912; V. Jagić, 1923). Na medalje stavlja i ratne prizore (»Ratni nemoćnici« I. i II, 1915). — Prva medaljerka *Hermina Ferić* rođ. *Kušević* (1844–1923), učenica Fernkorna i Frangeša-Mihanovića, ostavila je 30 plaketa s izražajno modeliranim ženskim likovima (Barunica Hellenbach, oko 1900; »Starica s čipkastom maramom«, 1912). *I. Meštrović* pojavljuje se i u medaljerstvu kao osebjuna ličnost. Snažnom stilizacijom odlikuju se njegove medalje: D. Obradović (1911), Kosovska spomenica (1913), Streljački savez Jugoslavije (1931), PEN kongres Dubrovnik (1933).

Prije I. svj. r. počinje djelovati najplodniji i najsvestraniji hrv. medaljer *I. Kerdić*. Po povratku iz Pariza i Beča gdje je učio cizeliranje i graverstvo, u Zagrebu je za medaljersku umjetnost osposobio niz mladih kipara. Njegov je golemi opus (više od 400 medalja i plaketa) neka vrsta kronike ljudi i događaja u gotovo pola stoljeća. Vrlo je vješto portretirao, a i znalački komponirao alegorijske likove i motive iz života (bik, konji — stočarska izložba u Zagrebu, 1933). Raniji portreti rađeni su u plitku, slikarski shvaćenu reljefu (Vera Pija Pilar, 1906; Gospoda Walevska, 1910; Neda Pavelić, 1916), no većina ih je u dubokome reljefu, obrađeno tradicionalno na skulptorski realistički način (Hrvatski svesokolski slet u Zagrebu, 1911; Ples Hrvata u Beču, 1912; I. sveslavenski sokolski slet u Pragu, 1912; I. Kršnjavi, 1915; J. Hanuš, 1919; P. Dobrović, 1921; V. Gecan, 1923; K. Š.

PAVAO DUBROVČANIN, *Alfons V. Aragonski*.
Zagreb, Arheološki muzej

J. RADKOVIĆ,
spomen-medalja
Hrvatsko-slavonskoga
gospodarskoga društva
iz 1891. Zagreb,
Arheološki muzej

I. KERDIĆ, medalja II. hrvatskoga
svesokolskoga sleta u Zagrebu 1911.
Zagreb, Arheološki muzej

R. VALDEC, *Narod za
svoje nemoćnike*, 1915.
Zagreb, Arheološki muzej

